

DISSERTATIO V
DE ELEEMOSYNA

D. Thomas, q. 32.

Eleemosyna græce idem est ac latine misericordia; in communi tamen usu misericordia sumitur pro virtute seu habitu, et eleemosyna pro actu: Definiri potest¹: « Opus quo datur aliquid indigenti ex compassione, propter Deum. » In qua definitione eleemosyna non sumitur, ut sæpe solet, pro re data, sed pro actione dandi. Dicitur, « propter Deum, » quia hic agitur de eleemosyna christiana, prout distinguitur a philosophica, quæ fit ab ethnico vel quovis alio, sine ordine ad Deum.

Est actus elicitus a misericordia²; est enim misericordia « virtus inclinans voluntatem ad alienæ miseræ compassionem et sublevationem, » et imperatus a charitate; misericordia enim est effectus charitatis, et ex ejus quasi visceribus nascitur, siquidem ex amore proximi nascatur voluntas sublevandi ejus miseriam, quam velut nostram reputamus. Quod si fiat eleemosyna ex alio motivo, puta ad satisfaciendum pro peccatis, erit actus imperatus a religione.

Duplicis generis sunt eleemosynæ³, corporales et spirituales, juxta duplicem miseriam seu defectum hominis, corporis scilicet et animæ.

Septem sunt eleemosynæ corporales⁴, scilicet pascere esurientem, potare sitientem, vestire nudum, recolligere hospitem, visitare infirmum, redimere captivum et sepe- lere mortuum, quæ in hoc versu continentur.

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Sunt etiam septem eleemosynæ spirituales⁵, scilicet

1. Hic q. 32, a. 1, o. — 2. Ibid. — 3. Ibid., a. 2, o. — 4. Ibid. in arg. 1. — 5. Ibid.

docere ignorantem, consulere dubitanti, consolari tristem, corrigere peccantem, remittere offendenti, portare onerosos et graves, et pro omnibus orare, quæ etiam hoc versu continentur.

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Ita tamen quod sub τὸ *consule*, intelligantur consilium et doctrina.

ARTICULUS I

Utrum dare eleemosynam sit in præcepto, et quando?

Notandum 1° præceptum eleemosynæ esse affirmativum, et ideo, licet semper obliget, non obligat tamen pro semper. Obligatio autem ejus a duobus pendet, et metienda est a necessitate aliena et facultate propria; nimirum, ex parte dantis, ut habeat bona superflua, ex parte recipientis, ut patiatur aliquam necessitatem.

Unde

Notandum 2° ex parte accipientis triplicem distingui necessitatem, extremam, gravem et communem. Extrema est, cum vita proximi evidenter periclitatur, nisi ei succurratur: nec expectandus est articulus mortis, in quo non amplius prodesset eleemosyna. Necessitas gravis est, quando mors, non equidem evidenter imminet, sed probabiliter timetur; aut evidenter imminet aliquod notabile damnum minus morte, ut gravis morbus, abscissio membri, durus et diuturnus carcer, amentia, gravis diffamatio, amissio status, sic ut quis cogatur miseram vitam agere hominibus suæ conditionis indignam. Communis necessitas est quam patiuntur pauperes communes ostiim mendicantes, qui quamvis indigeant et non nisi necessaria vitæ petant, quia tamen a multis petunt et accipiunt, eorum necessitas non censetur gravis, sed communis.

Notandum 3° ex parte dantis, bona quæ habet posse esse illi dupliciter necessaria et superflua, scilicet quan-

tum ad vitam et quantum ad statum¹. Necessaria vitæ sunt quæ requiruntur necessario ad conservandam vitam suam et suorum, quorum cura ipsi incumbit, ut parentum, uxoris et liberorum. Ad vitam autem conservandam necessario requiritur victus, amictus et domicilium. Reliqua bona præter ipsa sunt superflua vitæ. Necessaria statui sunt, sine quibus quis non potest convenienter vivere secundum statum et conditionem suam. Unde bona superflua statui sunt, sine quibus potest decenter suum et familiæ statum conservare.

Notandum 4° hanc decentiam status non consistere in indivisibili, sed admittere latitudinem². Caveant tamen nobiles et potentes ne, secundum abusum hodierni temporis, summum quemque luxum reputent esse de ratione et decencia sui status.

Item in iudicando necessario status, non est tantum habenda ratio præsentis temporis, sed etiam futuri³; quod enim nunc non est necessarium, potest prudenter iudicari fore postea necessarium, ut pro tempore morbi, senectutis, belli imminentis, pro educandis et dotandis liberis, pro augendo decenter statu, cujus tamen spes sit probabilis. Sed cavendum ne ex ambitione aut ex avaritia fingantur necessitates futuræ, ubi nulla est illarum probabilitas, ut si cæcus fieres, si domus combureretur, etc. Notanda sunt singulariter verba Authoris⁴: « Nec oportet, inquit, quod consideret omnes casus qui possunt contingere in futurum; hoc enim esset de crastino cogitare, quod Dominus prohibet, *Matth.*, vi, 34. Sed debent dijudicari superfluum et necessarium, secundum ea quæ probabiliter ut in pluribus occurrunt. » Alioquin omnia semper forent necessaria, et nulla unquam in divitibus essent superflua; quod damnatum est ab Innocentio XI, in hac propositione: « Vix in sæcularibus invenies, etiam in regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui. » Est 13^a. Unde in his, tam pro præsentis quam pro futuro tempore, vir

1. *Ibid.*, a. 6, o. — 2. *Ibid.* — 3. *Hic.* a. 5, ad 3. — 4. *Ibid.*

timoratus consulat directorem prudentem et doctum, et ejus stet iudicio; nulla enim alia regula certior hac in re statui potest. His notatis,

Dico 1°: Dare eleemosynam est in præcepto naturali et divino positivo¹.

De præcepto naturali constat ex hoc principio generali legis naturæ: Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis. Atqui nullus est in vera necessitate positus, qui non velit ut sibi subveniatur ab habente facultatem. Ergo. Ex quo inferes, nec ipsos infideles eximi ab obligatione dandi eleemosynam.

Quantum ad præceptum divinum positivum, constat ex Scripturis. *Prov.*, xxi, 13, dicitur: *Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudietur. Eccli.*, iv, 1: *Eleemosynam pauperis ne defraudes, et oculos ne transvertas a paupere.* Et *ibid.*, xxix, 12: *Propter mandatum assume pauperem, et propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum.* Sed præcipue Christus², *Matth.*, xxv, 41 et 42: *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum... Esurivi enim, et non dedistis mihi manducare, etc.* Nullus autem damnatur, nisi propter omissionem actus qui fuit ei præceptus.

*Prob. ratione*³. Cum dilectio proximi sit in præcepto, necesse est omnia illa cadere sub præcepto, sine quibus dilectio proximi non conservatur. Atqui ad dilectionem proximi pertinet ut proximo non solum velimus bonum, sed etiam operemur, secundum illud, I *Joann.*, iii, 18: *Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate.* Ad hoc autem quod velimus et operemur bonum alicujus, requiritur quod ejus necessitati subveniamus; quod fit per eleemosynam. Ergo eleemosynarum largitio est in præcepto.

Ex hac conclusione sequitur quod sub mortali teneamur facere eleemosynam patienti extremam necessitatem, ex bonis tam naturæ quam statui superfluis; quia, cum istud præceptum in aliquo casu obliget, nullus est certior,

1. *Ibid.*, o. — 2. *Ibid.*, in arg. *Sed contra.* — 3. *Ibid.*, o.

quam ubi est necessitas extrema ex parte recipientis, et sunt superflua naturæ et statui ex parte dantis. An autem in aliis casibus obliget?

Dico 2º: De superfluis naturæ, etsi necessariis statui, tenemur sub mortali facere eleemosynam patienti extremam necessitatem. Est communis.

Prob. 1º ex cap. III Luc., 9-11, ubi Christus dicebat turbis: Omnis arbor non faciens fructum bonum, excidetur et in ignem mittetur. Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? Respondens autem, dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti, et qui habet escas, similiter faciat. Ex prioribus verbis hujus textus patet, hic agi de præcepto riguroso, et non solum de consilio. Patet ex posterioribus, nos teneri succurrere extreme indigenti, etiam de necessariis ad statum, prout debet censi secunda tunica. Et ita interpretatur Hieron., Epist. 150. Huc etiam pertinet illud solemne Ambrosii: « Pasce fame morientem. Si non pavisti, occidisti. »

Prob. 2º ratione. 1º Secundum ordinem charitatis, debemus plus diligere vitam proximi, quam status nostri decentiam. Ergo. 2º Qui est in extrema necessitate, potest ab altero surripere quæ sunt ipsi superflua quoad vitam, etsi necessaria quoad statum, nec quisquam potest jure illum impedire; quia, ut superius dicebamus ex Authore, in extrema necessitate omnia sunt communia. Ergo tenebatur alter illi dare.

Neque tamen ex hac conclusione inferas, divitem aut nobilem teneri se a suo statu dejicere, vel ingentem pecuniæ summam, puta millia aureorum, etsi suo statui non omnino necessaria, expendere pro salvanda vita unius privati in extrema necessitate positi: 1º Quia, licet vita hominis secundum se sit pretiosior alterius statu et toto censu, in ordine tamen ad bonum publicum magis valet magna bonorum seu pecuniarum quantitas, quam vita unius privati. 2º Quia nemo tenetur arctius vitam proximi quam suam conservare. Nullus autem tenetur ad vitam suam conservandam sic opes effundere, ut sanus vel liber factus, miser evadat; id enim moraliter morti compara-

tur; neque etiam tenetur ingentem pecuniæ summam expendere pro comparandis sibi exquisitissimis medicamentis. Ergo a fortiori ad hæc non tenetur pro altero. Itaque ordinariis mediis præcipit charitas succurrere, non extraordinariis. Unde in his casibus opus est consilio viri prudentis, qui attentis circumstantiis, dicat quantum quis de suo statu minuere et de superfluo dare debeat.

[Advertendum quod, si proximus rei usu tantum egeat, propter necessitatem momentaneam, sufficit ei rem commodare. Unde obligatio impletur, si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domum reversus fuerit. Ratio est, quia ille non est absolute pauper tempore necessitatis, quæ brevi cessare debet¹.]

Dico 3º: In gravi necessitate proximi tenemur sub mortali illi subvenire de aliquo modo necessariis statui. Sic exprimo conclusionem, quia minor est obligatio in necessitate gravi, quam in extrema, et ideo minus tribuendum de necessariis statui. Est communior.

Prob. 1º ex illo, I Joann., III, 17: Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et cluserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Non est verisimile Apostolum loqui de sola extrema necessitate, quæ rarissima est. Et qui habet sufficientia vitæ et statui, vere dicitur habere substantiam hujus mundi. Ergo.

2º Charitas exigit ut proximo gravem necessitatem patienti, ut si, v. g., gravi morbo laboret, frigore acriter affligatur, famæ vel honoris grave periculum patiat, subveniamus, dum possumus absque gravi nostro incommodo. Ergo tenemur illi subvenire de aliquo modo necessariis statui; id enim non est grave incommodum, quippe quod facile resarciri potest.

1. S. Lig., lib. II, n. 31, in fine. Cfr. lib. III, n. 320, qu. 5.

Dico 4° : In necessitate communi, quilibet tenetur aliquando, pro loco et tempore, facere eleemosynam de superfluo status.

Attende ad terminos conclusionis. Dicitur, « aliquando, pro loco et tempore; » quia dives habens superflua, non tenetur semper et omnibus pauperibus occurrentibus dare, neque huic determinate, sed aliquando, modo uni, modo alteri, prout prudens judicaverit. Dicitur, « de superfluo, » et non superflua status; quia non tenetur statim omnia superflua status dare in communi necessitate, sed potest reservare, vel in alios pios usus, vel ad augendum rationabiliter statum, aliasve possessiones acquirendas, vel etiam pro majori necessitate pauperum aut reipublicæ.

Conclusio sic intellecta videtur nunc communis, præsertim post damnatam hanc propositionem ab Innocentio XI: « Vix in sæcularibus, etc., » ut supra, notamine 4°; ita ut qui nunquam faceret eleemosynam, aut proponeret nunquam facere de superfluo status in communibus necessitatibus, non videatur excusandus a peccato mortali.

Prob. itaque 1° conclusio ex locis jam citatis Scripturæ et aliis, *Joann.*, III, 17: *Qui habuerit substantiam hujus mundi*, etc. I *Tim.*, VI, 17 et 18: *Divitibus hujus sæculi præcipe, ... facile tribuere, communicare.* Non autem facile tribuerent, qui expectarent gravem aut extremam necessitatem. Confer alia loca in prima conclusione.

Prob. 2° ratione. 1° Quisque tenetur ex charitate diligere proximum sicut seipsum. Atqui non diligit proximum sicut seipsum, qui magis diligit sibi superflua, quam fratri necessaria ad sublevandam ejus necessitatem. Ergo. 2° Quamvis singulæ necessitates communes non sint ita quid grave, ut hanc vel illam præterire sit peccatum, attamen multæ occurrentes in aliqua civitate, efficiunt notabile gravamen et gravem miseriam, quam divites debent singuli pro aliqua parte sublevare. Ergo, quamvis non sit præceptum dare singulis, huic vel illi, eleemosynam, est tamen præceptum aliquando dare, pro loco et tempore. 3° Si nullus dives, habens absolute superflua, teneatur dare eleemosynam in necessitate com-

muni, brevi communis necessitas evadet gravis, et gravis extrema. Ergo.

[Multi negaverunt, cum S. Antonino, hanc obligationem esse gravem, quia, cum pauperum communis miseria sit levis et tolerabilis, culpa non videtur gravis, si quis eis auxilium deneget. At est communior sententia hic exposita, quam amplexus est S. Lig., propter easdem rationes¹.

« Si quis dives et abundans diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore et commodiore loco ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium usum convertendi, is non peccat, cum habeat justam causam negandi² » At vero talis facile subjaceret obligationi indirectæ pauperibus communibus saltem aliquoties subveniendi, nimirum ne hæc agendi ratio, cujus motivum omnibus non patet, pluribus in occasionem scandali cederet.]

ARTICULUS II

Varie quæstiones circa eleemosynam breviter resolvuntur.

Petes 1° utrum quis satisfiat præcepto eleemosynæ, pauperi mutuando, commodando, vel vendendo credito.

Ante responsionem, nota aliquem posse esse dupliciter pauperem, simpliciter et secundum quid. Voco pauperem simpliciter, qui neque actu, hic aut alibi, habet bona, neque est in potentia propinqua ut habeat; pauperem secundum quid, qui, licet non habeat hic bona quibus juvari nunc possit, habet tamen alibi, vel est in potentia propinqua ut habeat, sive per artem et industriam, sive per expectatam hæreditatem.

Resp. 1°. Non satisfit præcepto eleemosynæ, subveniendo illi qui simpliciter est pauper, mutuando, commodando, aut vendendo credito.

1. Lib. III, n. 32. — 2. Ibid., 3°.

Prob. 1° Quia certum est eleemosynam esse in præcepto. Atqui mutuare, commodare, vendere credito, non est facere eleemosynam; eleemosyna enim gratis datur, neque qui petunt mutuum, commodatum, aut emunt credito, dicuntur petere eleemosynam. Ergo. 2° Inhumanum et ridiculum foret dare pauperi qui nihil, neque in re, neque in spe, habet, sub conditione restituendi in posterum. Ergo.

Resp. 2°. Satisfit præcepto eleemosynæ, subveniendò pauperi secundum quid, mutuando, commodando, aut vendendo credito; quia pauper secundum quid non est vere pauper, et præsens necessitas tollitur ipsi mutuando, commodando aut vendendo credito. Intellige de majoribus eleemosynis, non de minutis; insolitum est enim et inhumanum foret obligare mendicantes ad refusionem.

[*Petes* 2° quantum divites teneantur pauperibus erogare.

Resp. Non tenentur totum superfluum sic impendere; sed nec sufficit erogare tam modicam partem, pro quantitate suæ substantiæ, ut, si alii divites eadem parcimonia uterentur, pauperibus subsidium deesset. Communiter autem censetur divites huic obligationi satisfacere largiendo pauperibus in necessitate communi constitutis quinquagesimam partem suorum redituum; quæ proportio minui potest, cum divitiæ multum excedunt¹. Excipe beneficiatos, qui tenentur totum suum superfluum pauperibus aut operibus et locis piis distribuere, ut suo loco videbitur.

Petes 3° ex quibus bonis dari debeat aut possit eleemosyna.

Resp. 1° Ex propriis, quorum quis liberam habet administrationem². Dico, « ex propriis, » quia non licet ex bonis restitutioni obnoxiiis; nec licet ære alieno gravatis, cum damno creditorum; nec licet filiis ex bonis parentum,

1. S. Lig., lib. III, n. 32. — 2. Ibid., n. 33.

nec famulis ex bonis herorum, nisi venia fuerit illis rite concessa. Dico, « quorum quis liberam habet administrationem. » Unde uxor non debet extraordinarias eleemosynas elargiri sine mariti consensu, nisi ex bonis propriis, quorum ipsa scilicet dominio et plena administratione gaudet, quorumque fructus percipit. Ordinarias tamen et communes eleemosynas facere potest ex bonis domesticis, juxta morem uxorum suæ conditionis; id vero etiam marito prohibente, quia non est rationabiliter invitus et consuetudo hoc jus uxoribus tribuit.

Resp. 2°. Ex alienis, si vel pauper sit in necessitate extrema. Et de propriis ei dari non possit; vel dominus consentiat, aut consentire rationabiliter præsumatur. Hinc filiis licet largiri tenues eleemosynas, et famulis panem et similia¹. Similiter possunt tutores ex bonis sibi commissis dare illas modicas eleemosynas quas dare deberent pupilli, cum eorum personam gerant².

Petes 4° utrum possit fieri eleemosyna de illicite acquisitis.

Resp. Si acquisitio ipsa sit illicita et injusta, ut in furto et rapina, non licet; quia illa sunt obnoxia restitutioni, nisi forte pauper esset in extrema necessitate, cui aliter succurri non posset.

Si autem ipsa acquisitio non sit illicita, sed tamen id ex quo acquiritur est illicitum, ut quando mulier acquirit per meretricium, licet; quia, quamvis turpiter exerceat meretricium, in eo tamen quod accipit non agit injuste. Hanc materiam fuse disputatam habes *de Contractibus*, dissert. I, art. 8.

Petes 5° quis possit facere eleemosynam.

Resp. Per se loquendo, is et solus potest facere eleemosynam, qui habet liberam administrationem suorum bonorum³. Pro quo vide dissert. II *de Contractibus*, art. 2, §2. Ubi expendimus quis donare possit, et plura resolvimus

1. Ibid., 2°. — 2. Ibid., 3°. — 3. Ibid., a. 8, o.

circa minores, filios-familias, uxores et religiosos, quæ ad præsentem quæstionem pertinent. Confer etiam dissert. II de *Justitia*, art. 3.

Petes 6° utrum clerici strictius quam laici teneantur ad eleemosynas.

Resp. affirmative, præsertim ex bonis ecclesiasticis congruæ sustentationi superfluis. Pro quo vide plura dissert. III de *Justitia*, art. 3, conclus. 2.

Petes 7° utrum fictus pauper peccet petendo et accipiendo eleemosynas, teneaturque illas restituere.

Resp. affirmative; quia dantes non censentur dare nisi pauperi, et sub ea conditione tacita, quod sit pauper. Unde hæc donatio est nulla et receptio furtum, juxta *Catechismum Tridentinum*, III part., in 7° præceptum Decalogi, n. 17, 5°: « Furtum, inquit, præterea facere videntur, qui fictis simulatisque verbis, quive fallaci mendicitate pecuniam extorquent; quorum eo gravius est peccatum, quod furtum mendacio cumulant. » Debent ergo restituere veris pauperibus, quia donantes censentur abdicasse harum eleemosynarum dominium in favorem pauperum. Quidam excipiunt minutas et ordinarias eleemosynas; quia, inquiunt, præsumitur has fieri absolute. Sed ista præsumptio non videtur nobis satis fundata. Si tamen quis esset vere pauper, sed fingeret se pauperiorem, ut facilius aut largiorem obtineret eleemosynam, non videtur adstrictus restitutioni; quia est communis opinio, quod pauperes exaggerent ordinariæ suam paupertatem, et id supponunt donantes.

[*Petes* 8° utrum qui præficitur distributioni eleemosynarum, possit sibi retinere partem, si vere sit pauper.

Resp. affirmative, cum non sit peioris conditionis quam alii pauperes¹. Excipe tamen nisi designati sint pauperes quibus faciendæ sunt eleemosynæ, exclusis quibusvis aliis.

1. Hic, q. 32, a. 9, ad 3.

Petes 9° utrum magistratus possint impedire ne in suis locis pauperes extranei mendicent.

Resp. non posse omnes omnino impedire; quia plures sunt pauperes qui e suis locis natalibus exulare coguntur, sive sententia judicis, sive quia ibi habent inimicos aut dedecus passi sunt, sive quia urbes et pagi vel incursione hostium vel incendio sunt devastati; et hi tamen debent vivere. Unde autem vivent, si ab omnibus repellantur?

Inde patet legitimum charitatis usum impedire, et jus pauperum lædere, magistratus qui absolute et indiscriminatim prohibent ne in suis territoriis pauperes mendicent.

Petes 10° utrum faciendâ sit eleemosyna voluntarie pauperibus, qui, si vellent, non egerent.

Resp. faciendam esse iis qui sunt voluntarie pauperes propter Christum et ex amore virtutis, sive in religione, sive extra, ut fuit S. Benedictus Josephus Labre; quia ob justam causam et ex vocatione divina ad hunc statum se demittunt, et reperitur in illis objectum misericordiæ. Vide Angelicum, infra q. 187, a. 3, 4 et 5, et Opuse. *Contra impugnantes religionem*. Iis vero qui sunt pauperes ex ignavia, amore otii et cupiditate lueri, non est faciendâ eleemosyna, tum quia illis non licet mendicare, tum quia charitas sic erga eos exercita eorum ignaviam et cupiditatem fovet. Non est tamen curiosius inquirendum de conditione mendicantium, ne forte veri pauperes subsidio sibi necessario fraudentur. Plures sunt enim qui ex verecundia se pauperes declarare non audent; minus autem est incommodi dare non indigenti, quam denegare indigenti.]